

Elisa Aaltola: Häpeä ja rakkaus – Ihmiseläinluonto. Into Kustannus 2019.

TIINA OLLILA
tiina.m.ollila@gmail.com

Elisa Aaltolan teos *Häpeä ja rakkaus – Ihmiseläinluonto* on yleistajuinen johdatus häpeän ja rakkauden haaroville teille. Kirja on jaettu johdannon ja lyhyen lopun lisäksi kahteen osioon. Ensimmäinen käsittelee häpeää, toinen rakkautta. Kirja käy läpi häpeän ja rakkauden tulkintoja psykologista ja filosofista tutkimusta hyödyntäen. Esimerkkeinä käytetään kaunokirjallisia viittauksia sekä eläinten ja luonnon kohteluun liittyviä ilmiöitä.

Johdantoon olisi mahtunut kokoaava ja jäsentävää tekstiä yleisesti tunteiden merkityksestä ja niihin liittyvästä tutkimuksesta. Esimerkiksi pelko ja viha ovat erittäin olennaisia yhteiskunnallisissa prosesseissa jyllääviä tunteita ja liittyvät kiinteästi ilmastonmuutokseen ja tiettyihin lajeihin suhtautumiseen. Alussa olisi voinut pysähtyä kirjan nimen valintaan: miksi juuri häpeä, miksi rakkaus, mitä oikeastaan tarkoitetaan ihmiseläinluonnolla? Tunteiden valinta tulee jossain määrin matkan varrella perustelluksi, mutta

lukijalle tunteiden sijoittaminen jo aluksi laajempaan kehykseen olisi ollut selkeyttävää. Kirjan rakenteen esittely olisi niin ikään auttanut ennestään aiheisiin perehtymätöntä lukijaa valmistautumaan tuleviin polkuihin. Otsikosta huolimatta kirja käsittelee myös syyllisyyttä, nöyryyttä ja myötätuntoa. Aaltola on perehtynyt aiheisiin ja on julkaissut niistä myös englanniksi. Teoksessa on runsaasti lähteitä ja viitteitä.

Aaltola toteaa, että kirjan tarkoituksena ei ole palauttaa ympäristö- ja eläinkriisejä yksilöpsykologiaan. Valittujen tieteenalojen ja tunteiden käsittely sekä kirjallisuuden yksilöesimerkit ohjaavat silti yksilöön keskittyvään tulokulmaan. Teoksessa mainittujen politiikan ja yritysmaailman käsittelyä kirjassa ei ole eikä se anna poliittiseen vaikuttamiseen tai rakenteiden ravisteluun työkaluja. Teoksen joitain kohtia olisi voinut syventää enemmän yhteiskunnallisten rakenteiden käsittelyyn. Suomen kielellä

tunteiden poliittisuudesta on kirjoittanut esimerkiksi Sara Ahmed suomennetussa teoksessaan *Tunteiden kulttuuripoliittika* (2004/2018). Ahmed käsittelee rakkau- den ja häpeän lisäksi muun muassa inhon performatiivisuutta ja vihan poliittista järjestäytymistä. Mikäli lukija on kiinnostunut yleisemmin identiteeteistä ja minän muuttamisen projektista, *Häpeä ja rakkaus – Ihmiseläinluonto* antaa kyllä ajattelemisen ja tunteiden työstämisen aihetta.

Häpeän ja erityisesti syyllisyyden käsittely tulee ajassamme tarpeeseen. Tunteiden erittely antaa välineitä nykyisen mediakeskustelun tulkintaan. Häpeä ja syyllisyys sekoitetaan usein arkiajattelussa toisiinsa. Aaltola avaa, että tarvitsemme syyllisyyttä ja syyllistämistäkin, kunhan ne pohjaavat tosiasioihin ja kohtuullisuuteen. Syyllisyys kohdistuu usein moraalisiin tekoihin, ja häpeä kohdistuu ihmiseen itseensä, minuuteen. Häpeän tilassa koemme kokonaisvaltaista epäön- nistumista ja huonoutta. Tällöin mietimme usein sitä, miten muut suhtautuvat meihin. Syyllisyys taasen mahdollistaa uudelleensuuntaamisen ja korjaavat teot. Moraalinen häpeä saattaa olla myös väylä moraaliseen muutokseen, mutta sitä ei pidä sekoittaa identiteettihäpeään. Olisin mielelläni lukenut teoksesta Aaltolan ajatuksia siitä, miten ajassamme aika ajoin välähtävä keskustelu lapsettomuudesta ilmastotekona suhteutuu syyllisyyden ja häpeän tuottamiseen. Erityisesti kaipaisin analyysiä siitä, millaista olemassaolon

identiteettihäpeää syntyneille ja olemassa oleville lapsille tuotetaan redusoimalla yksilöt päästölähteiksi.

Rakkausosuus jää kirjan ensimmäistä osaa eläin- ja luontokriiseihin kiinnittymättömämmäksi ja kaikkienensa transsendentaalimmaksi. Paikoin kieli on runsaan metaforista ja runollista. Rakkau- den laajaa käsittelyä voi perustella nimen- omaan suhteessa häpeään, mutta ratkai- sukeinona se jää vaillinaiseksi. Filosofian tutkimusperinne johtaa monien erilaisten rakkausmääritelmien avaamiseen, mutta niiden kautta ei tunnu löytyvän selvää reittiä massasukupuuttojen maailmaan. Ratkaisua lajikatoon ja muihin kriiseihin kirja kuitenkin tuntuu koko ajan hakevan. Teoksen alussakin todetaan, että yksi vastaus löytyy häpeästä ja rakkaudesta.

Lukija eksyy välillä aiheiden ja esi- merkien moninaisuuteen. Tiettyjä esi- merkkejä ja tutkijoita käsitellään pitkästi ja useita kertoja viitaten, joitain vain ker- ran. Kirjassa käsitellään muun muassa Iris Murdochin ja Martha Nussbaumin sekä Si- mone Weilin ajattelua. Mainituiksi tulevat esimerkiksi Jacques Derrida, Arne Næss ja Panu Pihkala. Kaunokirjallisuusviitteitä on Dostojevskistä Flaubertiin, Coetzeesta Wildeen. Huomaan palaavani toistuvasti tarkistamaan, minkä alaotsikon alla ole- vaa tekstiä olen lukemassa. Lukija voi toki samota mielenkiintoista tekstiä hyvin su- juvasti ymmärtämättä mihin kokonaisuuteen kyseinen kappale ja aihe kytkeytyy, ja mitä sen jälkeen on tulossa. Runsaiden

esimerkkien ja henkilömainintojen kompastus on se, että saman aukeaman aikana ehditään puhua vaikkapa eläimistä, raiskauksista, kirjallisuudesta, lähisuhdeväkivallasta ja ekofeminismistä aiheisiin pysähtymättä tai niihin syventymättä. Useimmat väliotsikot olisivat voineet selkeyttää rakennetta. Paikoin otsikon tarkentaminen sisällön mukaiseksi olisi voinut auttaa; esimerkiksi Häpeän politiikka ja kulttuuri -otsikon alla käsitellään oikeastaan enemmän häpeän evolutiivisia juuria ja valtaa. Vaikeisiin tunteisiin tarttuminen on kuitenkin ansio itsessään: häpeän ja rakkauden ottaminen kartoitettavaksi ei ole helppoa. Jään pohtimaan, olisiko kirja toiminut kahdesta osiosta muodostuvan kokonaisuuden sijaan paremmin esseinä tai muihinkin tunteisiin laajennettuna suurempana teoksena.

Rakkautta lähestytään biologias- ta, psykologiasta ja filosofiasta kumpuavien käsitysten ja määritelmien kautta. Ne kuitenkin sumuistavat rakkauden välttämättömyyden eläin- ja luontoaiheissa. Kyseenalaistan sen, että eläin- ja luontosuhteet vaatisivat rakkautta – ehkä kunnioitus, arvokkuuden tai olemassa olemisen oikeuden tunni(/u)staminen riittävät. En tarvitse lempeää suhdetta suteen puolustaakseni sitä tai kokemuksellista yhteyttä tuntuereihin vaatiakseni luonnolle enemmän tilaa ja silleen jättämistä. Jaan Aaltolan toiveen, että yhteiskunnassamme näkyisi rutkasti enemmän luontorakkaudesta kertovia tarinoita ja

malleja. Kirjan loppupuoliskolla poliittisen vaikuttamisen käsittely olisi ollut paikallaan, jotta teos ei olisi päättynyt yksilön tunnetaitojen sekä mielen kehittämiseen ja ihmisyksilönä kehittymiseen – ympäristökriisien palauttaminen yksilöpsykologiaan kun ei ollut tarkoituksena.

Vahvimmillaan teos on koko eläin- ja luontosuhteen uudelleenjärjestämisen vaateessa ja hyötyajattelusta luopumisen pohdinnoissa. Eläinrakkauden piirteiden erottelu ja lihaparadoksin sanallistaminen on erityisen ansiokasta: “Me emme voi kohdella rakastamaamme kaltoin tai redusoida tätä lihakimpaleeksi.” Yhteyden tarpeen esiintuonti on myös erityisen keskeistä. Teksti on helposti lähestyttävää, joten se sopii myös lukijalle, joka ei ole perehtynyt psykologiaan, eläinetiikkaan tai filosofiaan. Kirjan kohderyhmää lienevät kuitenkin ihmiset, jotka ovat jo ennestään kiinnostuneita itsensä kehittämisestä tai jotka välittävät muista eläimistä ja luonnosta. Minulle kirjan tärkein anti on Aaltolan muotoileman lajihäpeän ja kollektiivisen luonto- ja eläinsyällisyyden sanallistaminen. Näiden käsitteiden myötä hän täydentää ansiokkaasti esimerkiksi Panu Pihkalan teoksien käsitteistöä.

On arvokasta, että Aaltola nostaa yhä uudestaan muut eläimet ja luonnon esimerkkeihin. Toisinaan näiden lisäksi olisi ollut hyvä huomioida myös erityisen haavoittuvat ihmisryhmät ja todeta, että elinympäristöjen tuho koskettaa myös

meitä – ja joitakuita meistä eritoten. Uskon, että lajihäpeän käsitteellistäminen voi olla avain eri ihmis- ja intressiryhmien välille: me olemme samassa veneessä, emme taistelutantereella. Me kaikki haluamme, että ihminen kehittyy, muille eläimille annetaan tilaa ja yhteinen maapallomme säilyy elinkelpoisena. Kirjan sävy on aiheesta huolimatta toiveikas ja muutosvoimainen. Ihminen pystyy parempaan – hänen on pystyttävä moraaliseen kasvuun. Teoksella on paikkansa ajassa, jossa tarvitsemme tarkkaavaisuutta, toivoa ja toimintaa.